

ХАРКІВСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

РОМАНЮК Світлана Миколаївна

УДК 14:355.1+351.73

ЗАХІДНА ПАРАДИГМА ВІЙНИ І МИРУ
ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ

09.00.03 - соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Харків - 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Харківського військового університету, Міністерство оборони України

- Науковий керівник:** кандидат філософських наук, доцент
Требін Михайло Петрович,
Харківський військовий університет,
начальник кафедри філософії
- Офіційні опоненти:** доктор філософських наук, професор
Чаплигін Олександр Костянтинівич,
Харківський національний автомобільно-
дорожній університет,
завідуючий кафедрою філософії та
політології
- кандидат філософських наук
Дзьобань Олександр Петрович,
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого,
доцент кафедри філософії
- Провідна установа:** Національний технічний університет
України "Київський політехнічний інститут",
Міністерство освіти і науки України, м. Київ

Захист відбудеться «23» вересня 2004 г. о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.702.05 при Харківському військовому університеті за адресою: 61043, м. Харків, вул. Динамівська, 6, ауд. Д-606

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Харківського військового університету за адресою: 61043, м. Харків, майдан Свободи, 6

Автореферат розіслано «20» серпня 2004 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат філософських наук, професор

Мануйлов Є.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Остання чверть ХХ століття характеризується докорінними змінами в сучасному світоустрої: від протистояння двох соціально-політичних систем із своїми ідеологічними, політичними, духовними пріоритетами до краху світової соціалістичної системи і формування однополюсного світу, де роль світового лідера посіли Сполучені Штати Америки. Особливістю періоду, що переживається нині, є константа флюїдності – стабільність всюди поступається місцем нескінченним змінам. Постійний аналіз, пошук нових, ефективніших шляхів стають очевидними передумовами виживання, руху вперед, подолання труднощів, процвітання, збереження земних ресурсів, уникнення смертоносних конфліктів, взагалі виживання на нашій планеті. У цих умовах проблема війни і миру хвилювала, хвилює і постійно хвилюватиме кращі уми людства. Це спричинено такими обставинами:

по-перше, особливою важливістю даної проблеми в житті сучасного суспільства. Сучасна війна, з використанням того арсеналу, який мають у своєму розпорядженні найрозвиненіші країни світу, може привести до дуже сумних наслідків для всього людства. Революція у військовій справі, що відбувається, сприяє створенню нових зразків озброєння і військової техніки, наслідки широкомасштабного застосування яких ще до кінця не усвідомлені як вченими, так і військовими. Людство продовжує балансувати на межі війни і миру, місце протистояння двох соціально-політичних систем посідає протистояння цивілізацій, перші ознаки якого виявляються в зростанні міжнародного тероризму;

по-друге, необхідністю чіткого розуміння того, який генезис соціально-філософських переконань щодо проблеми війни і миру, які концепції є домінуючими в пошуку відповіді на питання, що є суттю війни і миру, які причини породжують війни, чи можливе майбутнє без воєн;

по-третє, об'єктивними потребами дослідження саме західної парадигми війни і миру, оскільки Захід сьогодні є тією могутньою військово-політичною силою, яка визначає сучасний розвиток цивілізації. Принаймні, він артикулює цю ідею, прагне реалізувати її на практиці економічними, політичними, духовними засобами. Коли вони визнаються Заходом неефективними, то застосовується збройне насильство в ім'я захисту ідеалів «демократії і справедливості» (як їх розуміє Захід), боротьби із тероризмом або державами «осі зла». Захід був, є і буде основною протиборчою стороною в нових світових воєнних конфліктах, як суб'єкт, так і як об'єкт атаки. Тому дуже важливо зрозуміти складові сучасної парадигми Заходу щодо проблем війни і миру, з'ясувати архетипове в ній.

по-четверте, практичною потребою з'ясування особливостей трансформації сучасної західної парадигми війни і миру, оскільки саме військово-теоретична думка і оборонна індустрія Заходу сьогодні закладають основи розуміння і ведення воєн нового інформаційного суспільства. Знання

бачення Заходом цих проблем дозволить відповідним чином трансформувати законодавчу базу України з питань національної безпеки, військового будівництва, реформування Збройних сил України, підготуватися до відбиття нових загроз сучасній цивілізації;

по-п'яте, проголошеним вищим політичним керівництвом України курсом на євроатлантичну інтеграцію, що передбачає вироблення відповідного комплексу заходів, спрямованого на координацію та кореляцію всіх інститутів держави, в тому числі й Збройних сил, відповідно до західних стандартів. Без розуміння як західної, так і власної ментальності цей курс реалізувати на практиці буде неможливо.

Все це свідчить на користь того, що осмислення проблеми війни і миру дуже важливе для всього людства, проблема війни і миру досить гостра, актуальна, складна, багатопланова і комплексна. Важливо як розглянути методологічні та світоглядні соціально-філософські підстави, так і проаналізувати сучасну воєнну практику, запропонувати відповідні практичні рекомендації.

Таким чином, проблема війни і миру сьогодні продовжує залишатися в центрі уваги соціальної філософії, дозволяє озброїти наших громадян знаннями про суть і перспективи розвитку нового інформаційного суспільства, в напрямі якого рухається сучасна цивілізація. Без активізації різнобічних досліджень у сфері аналізу та протидії новим загрозам, які породжуються сучасною цивілізацією, Україна може виявитися неготовою належним чином відповісти на виклики епохи.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Проблема, що вирішується автором в дослідженні, пов'язана з науково-дослідними роботами (НДР) «Політичний тероризм» і «Гуманітаризація», які проводяться за завданням Міністерства оборони України кафедрою філософії Харківського військового університету. Одержані результати знайшли відтворення в проміжних звітах цих НДР. Питання, які розглядаються в дисертації, тісно пов'язані з реалізацією положень Воєної доктрини України та Державної програми будівництва і розвитку Збройних Сил України до 2005 року, а також із прийняттям нової концепції гуманітарної діяльності у військах, входженням нашої держави до євроатлантичних, у тому числі й військових, структур.

Стан наукової розробки проблеми. Вивчення наукової літератури показало, що проблема війни і миру постійно перебувала й перебуває в центрі уваги як вітчизняних, так і закордонних філософів, соціологів, політологів, психологів. За тематикою і змістом літератури, в якій тією чи іншою мірою відбиваються ті або інші аспекти даної проблеми, можна умовно класифікувати за такими групами:

першу групу складають роботи вітчизняних і закордонних вчених (Р. Арон, К. Гаджієв, Г.В.Ф. Гегель, Ф. Енгельс, К. фон Клаузевиц, Б. Ліддел-Гарт, Н. Макіавеллі, Х. фон Мольтке, К.Р. Поппер, П.-Ж. Прудон,

Є. Рибкін, С. Тюшкевич, М. Цюрупа, А. Швейцер та ін.), присвячені переважно методологічним проблемам війни і миру;

другу групу складають дослідження вітчизняних і закордонних фахівців з проблем західної ментальності (С. Айзенштадт, Ф. Бродель, П. Дж. Бьюкенен, Ф. Бегбі, М. Вебер, П. Гнатенко, М. Данилевський, К. Даусон, Е. Дюркгейм, А. Кребер, К. Куїнлі, П. Сорокін, П. Тейяр де Шарден, А. Тойнбі, Е. Фромм, О. Шпенглер, К. Юнг та ін.);

третьою групу складають публікації вітчизняних і закордонних філософів, політологів, соціологів (Д. Альбертс, О. Бардін, Зб. Бжезінський, М. Гарєєв, О. Данильян, О. Дзьобань, П. Круть, В. Мандрагеля, Є. Мануйлов, Ч. Москос, І. Панарін, О. Панфілов, А. Папієв, В. Серебрянников, В. Сліпченко, А. Смелянцев, В. Смолянчук, Е. Тоффлер, М. Требін, Дж. Фрідмен, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон та ін.), в яких здійснюється аналіз сучасних проблем війни і миру останньої чверті ХХ ст..

Високо оцінюючи внесок сучасних вітчизняних і закордонних дослідників в осмислення проблеми війни і миру, слід зазначити, що на сьогоднішній день комплексного дослідження західної парадигми війни і миру зроблено не було, не проводився й аналіз її трансформації в умовах переходу від протистояння двох соціально-політичних систем до однополярного світу. Залишається відкритим і питання про трактування основних характеристик війни в умовах глобалізації і вступу людської цивілізації до стадії побудови інформаційного суспільства. Таким чином, відчувається гостра необхідність дослідити західну парадигму війни і миру останньої чверті ХХ ст. для того, щоб виробити науково-обґрунтовану програму діяльності держави як на міжнародній арені, так і при реформуванні системи національної безпеки, всіх її складових.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є здійснення комплексного аналізу сучасної західної парадигми війни і миру, розкриття особливостей її трансформації в умовах переходу від двуполярного до однополярного світоустрою.

Поставлена мета досягається за допомогою послідовного розв'язання таких завдань:

- на підставі світоглядних і методологічних основ проблеми війни і миру, що склалися в західній соціальній філософії, розкрити суть західної парадигми війни і миру;

- розкрити базові соціально-філософські трактування проблеми війни і миру західних дослідників в умовах розрядки міжнародної напруженості й розпаду світової соціалістичної системи;

- висвітлити особливості трансформації соціально-філософських поглядів західних дослідників на проблему війни і миру в умовах однополярності, розкрити детермінанти виникнення воєн в епоху глобалізму та вступу людства до інформаційної ери;

- визначити основні характеристики воєн нового тисячоліття в трактуванні західних дослідників;

■ запропонувати модель реформування Збройних сил України, яка б враховувала західну парадигму війни і миру, основні тенденції військового будівництва провідних західних держав.

Об'єктом дослідження є війна і мир як особливі стани соціуму.

Предметом дослідження постає сучасна західна парадигма війни і миру.

Методологічна і теоретична основа дослідження. Розкриття теми і розв'язання поставлених завдань ґрунтується на комплексі методів: генетико-історичний підхід і метод єдності історичного і логічного, необхідний для виявлення центральних елементів дисциплінарної матриці західної парадигми війни і миру; метод сходження від абстрактного до конкретного; діалектичний метод; структурно-функціональний аналіз (використовується при експлікації провідних західних концепцій сучасних війн); системний підхід, що застосовується в дослідженні запропонованої моделі реформування Збройних сил України.

Теоретичну основу дослідження і вирішення поставлених проблем складають роботи українських вчених (О. Данильян, О. Дзьобань, В. Мандрагеля, Є. Мануйлов, О. Панфілов, А. Папікян, В. Смолянюк, М. Требін, М. Цюрупа та ін.) і західних дослідників (Д. Альбертс, Р. Арон, Зб. Бжезінський, М. Едмондс, К. фон Клаузевиць, Б. Ліддел-Гарт, Н. Макіавеллі, Х. фон Мольтке, Ч. Москюс, К.Р. Поппер, А. Тойнбі, Е. Тоффлер, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон та ін.), які займалися аналізом проблем війни і миру в історії розвитку людської цивілізації. Значна увага надана сучасній філософській, соціально-філософській, політологічній, соціологічній, військово-теоретичній літературі, в якій аналізуються якісно нові аспекти війни і миру, загрози існуванню соціуму в новому тисячолітті.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що всебічно проаналізовано західну парадигму війни і миру, показано особливість трансформації соціально-філософських поглядів під час переходу світової системи від двополярності до однополярності, наростання процесів глобалізації і вступу людства до інформаційної ери, яка детермінує форми і способи ведення сучасної збройної боротьби. У науковий обіг введено оригінальну філософську, політологічну, соціологічну літературу, що видана мовами європейських народів і маловідома українській науковій спільноті.

У дисертаційній роботі сформульовано ряд основних положень, які конкретизують наукову новизну і виносяться на захист:

- обґрунтовано особливості ментальності західної цивілізації, для якої характерні передусім плюралізм, толерантність, раціоналізм, практицизм та індивідуалізм; показано, що західний індивідуалізм є екстравертивним за своєю спрямованістю, що зумовлює його наступальний, агресивний характер;

- вперше в українській соціальній філософії на основі ментальності західної цивілізації і з урахуванням її архетипового запропоновано трактування західної парадигми війни і миру. Доведено, що західна

парадигма війни і миру є сукупністю переконань, цінностей і засобів осмислення проблем війни і миру, прийнятих західним науковим співтовариством. Центральними елементами дисциплінарної матриці західної парадигми війни і миру є раціоналізм, практицизм, індивідуалізм, плюралізм, толерантність;

- показано, що архетиповим для західної парадигми війни і миру є установка на агресію при розв'язанні проблем міждержавних відносин, що виникають у процесі життєдіяльності світової спільноти; західна парадигма війни і миру постійно збагачується новим змістом, детермінованим як сучасними тенденціями в розвитку соціуму, так і вдосконаленням озброєння й військової техніки, еволюцією воєн і воєнного мистецтва. Її невід'ємними компонентами є мілітаристські й миролюбні концепції трактування проблем війни і миру;

- обґрунтовано, що однією з провідних тенденцій при аналізі воєн сучасної епохи, яка характерна для західних філософів, політологів, соціологів і військових теоретиків, є техніко-технологічний детермінізм. Така методологічна настанова надає вирішального значення в розвитку військової справи зміні технічної і технологічної сторін військового виробництва, появи нових зразків озброєння і військової техніки, які найсерйознішим чином впливають на підготовку, хід і результат бойових дій. Доведено, що відповідно до техніко-технологічного детермінізму зміна техніко-технологічного порядку спричиняє зміну структури збройних сил, організації їх бойової підготовки, методології ведення бойових дій. Однією з найвідоміших моделей техніко-технологічного детермінізму збройної боротьби є концепція якісно нових воєн третього тисячоліття – інформаційних воєн;

- розкрито суть, характер, особливості, закономірності інформаційних і мереже-центричних воєн у трактуванні західних дослідників;

- показано, що однією із спроб обґрунтування застосування насильства в системі міждержавних відносин є концепція справедливої війни, відповідно до критеріїв якої будь-яка держава може визначити, коли морально виправдано вступати у війну і як морально вести війну;

- запропоновано шляхи військового будівництва в Україні, що відповідають сутнісному змісту західної парадигми війни і миру.

Теоретична і практична значущість дослідження полягає в тому, що теоретичний аналіз західної парадигми війни і миру дозволяє глибше усвідомити особливості зовнішньополітичного курсу провідних західних держав; пролонгувати можливий характер розвитку сучасної збройної боротьби; внести корективи у Воєнну доктрину України, систему забезпечення національної безпеки України. Положення й висновки дисертації можуть певною мірою послужити теоретичною базою при виробленні стратегії і тактики діяльності Збройних сил України в умовах ведення воєн шостого покоління, розробці і проведенні військової реформи.

Вони можуть бути використані в науково-дослідній, навчально-педагогічній і практичній діяльності військових кадрів. Певна частина теоретичного матеріалу дисертації може знайти застосування в процесі викладання філософських і соціально-політичних дисциплін у військових навчальних закладах при вивченні проблем трансформації сучасного суспільства, війни і миру, сучасного світоустрою.

Апробація роботи. Основні теоретичні положення, практичні висновки та рекомендації обговорювалися на наукових семінарах і засіданнях кафедри філософії Харківського військового університету, кафедри іноземних мов Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, апробовані на I-III наукових конференціях молодих вчених Харківського військового університету (2002-2003), науково-практичній конференції «Актуальні проблеми будівництва і розвитку Внутрішніх Військ МВС України» (2003), X Харківських міжнародних Сквородинівських читаннях (2003), XIV і XV Харківських політологічних читаннях (2003-2004).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 12 роботах (з них 4 статті опубліковано в спеціалізованих фахових виданнях, затверджених ВАК України).

Структура дисертаційної роботи. Структура роботи зумовлена метою і логікою дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 208 сторінок, у тому числі 180 сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 419 найменувань, з яких 206 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, аналізується ступінь розробленості проблеми, визначаються методологічні основи дослідження, формулюються його мета, завдання, об'єкт і предмет, наукова новизна, теоретичне і практичне значення роботи, відображується апробація результатів і структура дисертації.

Перший розділ «Світоглядні і методологічні основи соціально-філософського аналізу проблем війни і миру в західній філософії» присвячений розгляду світоглядно-методологічних підходів щодо походження, суті і причин виникнення воєн, що історично склалися в західній соціальній філософії, в розділі доведено, що альтернативою філософії насильства є філософія миру.

У **підрозділі 1.1 «Концептуальні підходи до розуміння походження, суті і причин виникнення воєн в західній соціальній філософії»** доведено, що формування західної парадигми війни і миру пройшло тривалий історичний шлях. Дана парадигма ввібрала в себе кращі філософські традиції Стародавнього світу, Середньовіччя, Відродження, Нового часу.

Обґрунтовано, що кожному історичному періоду притаманні свої особливості з питань війни і миру.

Вже за часів Стародавньої Греції, про що свідчить ноєзіс автичності, починають складатися перші соціально-філософські концепції щодо проблеми війни і миру. Виникають зачатки розуміння дійсних причин воєн і воєнних конфліктів, зароджуються натуралістичні та психологічні тенденції їх розгляду, перші ідеї «загальності» війни, її вічності й необхідності. Виявлено три точки зору, що розвинулися в подальшому в самостійні концепції. У першій із них війна розглядається як своєрідне космічне явище, загальний закон природи, тому її причини нібито лежать у витоках буття Всесвіту, а сама війна виконує роль генератора будь-якого руху. Друга точка зору полягає у визнанні «природної» ворожості людей. Третя точка зору обґрунтовує війну як «практичну необхідність». Доведено, що у цей період виразно вимальовуються і два підходи до оцінки ролі війни в історії: мілітаристський, що схвалює війну, і гуманістичний, що засуджує її. Характерне для цієї епохи розуміння війни як фатальної необхідності, навіть якщо вона засуджувалася як очевидно зло. Середньовіччя, яке було просякнуте духом релігії, мало свою екзегезу війни і миру. Починаючи з Августина Блаженного та Хомі Аквінського релігійний (деколи суто зовнішній) підхід до оцінки суті війни, воєнних дій став невід'ємною компонентою цієї парадигми. Відродження з його ставкою на гуманізм і раціональність також зробило свій внесок у західну парадигму війни і миру: в цей час формується концепція макіавеллізму, що допускає всі засоби (в тому числі й воєнні) для досягнення поставленої мети. Новий час сформував основні конструкти західної парадигми війни і миру. В цей період з'явилось формулювання К. фон Клаузевиця про те, що війна є продовження політики іншими, насильницькими засобами. Вступ людства до індустріальної епохи висунув на перше місце в західній соціально-філософській парадигмі ідеологію мілітаризму, що було пов'язане з первинним накопиченням капіталу передусім за рахунок колоніальних та інших загарбницьких воєн. У цей період формуються перші систематизовані концепції суті та історичної ролі воєн (соціологічні, біологічні, расистські, теологічні тощо).

На підставі соціально-філософського дискурсу робиться висновок про те, що перша половина ХХ ст. характеризується домінуванням двох напрямів у формуванні парадигми війни і миру Заходу: ультрамілітаристського, відверто агресивного, цілком підлеглого завданням боротьби за світове панування, і реалістичного, що увібрив у себе найраціональніші концепції співіснування людини у світі суперечливих інтересів і бажань. Складаються основні напрями трактування причин воєн: психологічний, соціологічний, неопозитивістський, натуралістичний, релігійний, плюралістичний та ін. Вступ людства до ракетно-ядерної епохи виключив війну з раціональних засобів політики. Виникла нагальна потреба внести корективи в західну парадигму війни і миру.

У підрозділі 1.2 «*Філософія миру як альтернатива філософії насильства в західному соціально-філософському знанні*» доведено, що коріння філософії миру сягає в далеке минуле, коли смутна мрія про спокійне і гармонійне життя, зашліднівшись теоретичними міркуваннями, а часом і суперечками думки прихильників і супротивників неминучості воєн, поступово перетворювалася на серйозну світоглядну проблему. В античний період питання про мир ставилося як внутрішня проблема певного народу, наприклад, еллінів (Аристотель). У середньовічній Європі необхідність відбиття небезпеки чужоземного нашествия викликала до життя політичні плани усунення розбратів шляхом укладання загального європейського миру (П. Дюбуа, Й. Подебрад). У XVII-XVIII ст. з'являються проекти загальноєвропейських і всесвітніх організацій для мирного вирішення міжнародних суперечок (Е. Круа, Дж. Беллерс та ін.). І. Канту належить ідея про об'єктивну закономірність, що веде до затвердження вічного миру, про неминучість створення на мирних засадах союзу народів, який би служив забезпеченню миру. У XX ст. проблеми філософського осмислення миру були в центрі уваги видатних мислителів, зокрема Р. Арона, А. Бергсона, М.Л. Кінга, Б. Рассела, П. Тейяра де Шардена, А. Тойнбі, А. Швейцера, К. Ясперса та ін. Особливої актуальності дана проблема набула в другій половині XX ст. у зв'язку з входженням людства до ракетно-ядерної ери й усвідомленням загрози тотального знищення людства.

Обґрунтовано, що в західній соціально-філософській думці склалося розуміння миру як аксіологічного екстремуму шкали культурних цінностей. Мир пропонується розглядати як продовження політики суб'єктів системи міждержавних відносин, яке характеризує такий стан відносин між країнами і народами, стан системи міждержавних відносин в цілому, що виключає застосування різних форм збройного насильства за рахунок досягнення балансу інтересів різних держав і сприяє усуненню причин війни на договірно-правовій основі.

Другий розділ «*Західна парадигма війни і миру в умовах протистояння двох соціально-політичних систем*» присвячений теоретико-методологічному аналізу західної парадигми війни і миру та її особливостей в умовах протистояння двох антагоністичних соціально-політичних систем.

У підрозділі 2.1 «*Суть західної парадигми війни і миру*» на основі аналізу західної ментальності розкриті суть і зміст західної парадигми війни і миру. На основі теоретичних розробок М. Данилевського, О. Шпенглера, М. Вебера, Е. Дюркгейма, П. Сорокіна, А. Тойнбі, А. Вебера, А. Кребера, Ф. Бегбі, К. Куїнґлі, К. Даусона, С. Айзенштадта, Ф. Броделя, У. Макніла, Е. Фромма, А. Боземена, І. Валлерстайна, Ф. Фернандез-Арместо, Л. Гарца, С. Грофа, М. Дрібно, Е. Ласло, П. Рассела, С. Хантінгтона і ряду інших дослідників, у яких обґрунтовується західна інаковість, проаналізовано специфіку західної ментальності. Обґрунтовано, що їй властиві плюралізм, толерантність, раціоналізм. Раціоналізм, виникнувши спочатку у своїй

природничо-науковій формі, поступово поширився на всі сфери буття, в тому числі й на соціальне життя, на проблему війни і миру. Характерна риса західної ментальності – індивідуалізм, формою прояву якого є установка на успіх у всіх сферах буття, досягнення успіху передбачає використання й воєнних засобів. Західний індивідуалізм є екстравертивним за своєю спрямованістю, що зумовлює його наступальний, агресивний характер.

На основі ментальності західної цивілізації і з урахуванням її архетипового визначені особливості західної парадигми війни і миру. Західна парадигма війни і миру, що склалася, є сукупністю переконань, цінностей і засобів осмислення проблем війни і миру, прийнятих західним науковим співтовариством. Центральними елементами дисциплінарної матриці західної парадигми війни і миру є плюралізм, толерантність, раціоналізм, практицизм, індивідуалізм. Найважливіша цінність західного суспільства – віра в силу, міць. Архетиповим для західної парадигми війни і миру є установка на агресію при розв'язанні проблем міждержавних відносин, що виникають у процесі життєдіяльності світової спільноти. Західна парадигма війни і миру постійно збагачується новим змістом, детермінованим як сучасними тенденціями в розвитку соціуму, так і вдосконаленням озброєння і військової техніки, еволюцією воєн і воєнного мистецтва. Обґрунтовано, що невід'ємними компонентами західної парадигми війни і миру є мілітаристські і миротлюбні концепції.

У підрозділі 2.2 «*Мілітаристські соціально-філософські концепції в умовах воєнного протистояння двох соціально-політичних систем*» обґрунтовано, що в 70-80-х роках XX століття західна парадигма війни і миру виявилася в різних мілітаристських концепціях, які набули в цей період значного поширення. Вони базувалися на приматі сили, «рівновазі страху» у відносинах між державами НАТО і Варшавського Договору. Найпоширенішою мілітаристською концепцією даного історичного періоду була концепція «обмеженої» війни, адепти якої намагалися встановити для світової ядерної війни певні межі, утримати її в рамках «контрольованого» збройного конфлікту. Заснована на ідеї вічності, неминучості і неусувності війни, концепція не відкидає й не засуджує збройне насильство, а ухвалює та узаконює його в зменшених масштабах, пристосовує його до потреб зовнішньої політики, додає йому видимості раціональності, доцільності. За допомогою концепції «обмеженої» війни політичні і військові діячі Заходу прагнули привчити людей розглядати війну, зокрема ядерну, як звичне явище, допустиме у відносинах між народами і державами. Висвітлено, що «обмежена» війна, на думку західних теоретиків, характеризується тим, що в процесі її ведення протиборчі сторони, володіючи великими військовими можливостями, обмежують політичні цілі боротьби, масштаби застосування зброї, театр воєнних дій, кількість учасників тощо. Іншими словами, «обмежена» війна розглядається як «керований», «контрольований» інструмент зовнішньої політики. Доведено, що при обґрунтуванні ролі і місця воєн в історії людства мілітаристські концепції базувалися на

використанні концепції великих циклів, яка одержала розвиток у другій половині ХХ ст. в дослідженнях А. Тойнбі, Дж. Модельські, Р. Гілпіна, І. Валлерстайна тощо.

Незважаючи на різниці в трактуванні великих циклів війни і миру А. Тойнбі, Дж. Модельські, Р. Гілпіном, І. Валлерстайном, обґрунтовано, що їх переконання щодо ролі воєн в історії людської цивілізації є важливою методологічною базою для репродукції нових мілітаристських концепцій, які в 1990-х рр. продовжували створюватися і в умовах однополярного світу. Доведено, що постулат прагматизму про силу як вирішальний засіб досягнення мети багато в чому сприяв переходу від політики розрядки, яка почалася в 70-х рр., до політики напруженості в кінці 70-х – на початку 80-х рр. між двома соціально-політичними системами.

У підрозділі 2.3 «Плюралізм філософського тлумачення проблем миру в умовах протистояння двох соціально-політичних систем» доведено, що в другій половині ХХ ст. мир означав, по суті, збереження життя на Землі, рух за мир набуває справді загальнолюдського характеру. У ньому тією чи іншою мірою брали участь представники усіх націй і народів, всіх класів, соціальних верств і груп. Кожна з сил, що брала участь у цьому русі, привносила своє розуміння миру, методів і форм його захисту. Таке різноманіття поглядів дозволило зробити висновок про плюралізм філософського тлумачення миру. Обґрунтовано, що формування західних концепцій миру активізувалося в період, коли намітилася перспектива розрядки напруженості.

Стверджується, що в західному теоретичному «мирознавстві» того часу існувало три концепції миру: негативна, позитивна й глобалістська. Представники першої концепції (Т. Ліні, Дж. Сінгер, Б. Броді та інші) в основу теоретичних конструкцій кладуть тезу про те, що мир — це фактична відсутність війни. Позитивна концепція виражається у закликах до мінімізації насильства й несправедливості у світі. Прихильники цієї концепції ідею миру як відсутність будь-яких форм насильства доводять до вимог встановлення соціальної справедливості на планеті, створення необхідних умов для реалізації духовних потенцій особи. Глобалістська концепція миру є органічною частиною доктрини «нового планетарного світоустрою». Багато авторів і прихильників цієї доктрини — члени Римського клубу, великого міжнародного теоретичного центру з дослідження і вироблення рекомендацій щодо шляхів вирішення гострих, життєво важливих проблем, що стоять перед людством. Головні серед них — це порятунком людства від загрози термоядерної катастрофи та перебудова світоустрою в усіх регіонах планети на принципах соціальної справедливості, відповідальності і гуманізму. Позитивним чинником такого підходу є ідея про можливість усунення загрози воєн і досягнення великого миру в результаті припинення гонки озброєння та здійснення комплексу соціально-економічних, культурно-виховних та інших програм, що розвивають довіру і співпрацю між народами.

Доведено, що поряд зі вказаними вище філософськими концепціями миру на Заході існували інші соціально-філософські напрями, які повністю виключали можливість застосування насильства в міждержавних відносинах. Однією з таких течій в антивоєнному русі другої половини ХХ ст. був пацифізм, який об'єднував широкий спектр суспільно-політичних сил — від традиційних світських і релігійних організацій пацифістів, угруповань «ядерного пацифізму» до прихильників соціал-демократії і ліберально-буржуазних партій. Обґрунтовано положення про те, що за своєю історичною і соціальною природою пацифізм — ліберальна течія, що сповідує пасивні методи й форми збереження миру, засуджуючи будь-які війни. Ракетно-ядерна зброя довела антилюдську, абсурдну суть війни до апогею. Найважливішим засобом запобігання війни, на думку пацифістів, є засудження її «гріховного», аморального характеру.

Третій розділ «Трансформація поглядів на проблеми війни і миру в умовах однополярного світу» присвячений аналізу нових соціально-філософських концепцій світоустрою, одні з яких були дуже оптимістичні в прогнозах на майбутнє людства, методологічно базувалися на ліквідації воєн в історії людства, інші були песимістичні і передбачали в майбутньому численні війни і воєнні конфлікти, які якісно відрізнятимуться від воєн минулого.

У підрозділі 3.1 «Трансформація характеру, причин і феномена війни в епоху глобалізації і революції у військовій справі» дисертант, спираючись на роботи Дж. Аррігі, Дж. Атталі, Б. Балласа, У. Белло, Дж. Боррего, Б. Камінгса, Х. Фрідмана, А. Липця, Н. Тріфта, П. Тейлора, І. Валлерстайна та ін., обґрунтовує думку про те, що в епоху глобалізації не втратило своєї актуальності питання про війну і мир. У кінці ХХ ст. було висунуто декілька концепцій нового бачення світоустрою на перспективу. Доведено, що концепція кінця історії і єдиного світу Ф. Фукуями базується на ствердженні того, що всі форми геополітичної диференціації — культурні, національні, релігійні, ідеологічні, державні тощо — найближчим часом будуть остаточно подолані, і наступить ера єдиної загальнолюдської цивілізації, заснованої на принципах ліберальної демократії. Концепція С. Хантінгтона зводиться до такого: якщо ХХ ст. стало століттям зіткнення ідеологій, то ХХІ ст. стане століттям зіткнення цивілізацій або релігій. Згідно з С. Хантінгтоном, найважливіші межі, що розділяють людство, і переважаючі джерела конфліктів визначатимуться культурою. Нація-держава залишиться головною дійовою особою в міжнародних справах, але найзначущіші конфлікти розгорнутимуться між націями і групами, що належать до різних цивілізацій. Лінії розлому між цивілізаціями — це і є лінії майбутніх фронтів, за С. Хантінгтоном.

З'ясовано, що однією з провідних тенденцій при аналізі воєн сучасної епохи, яка була характерна для західних філософів, політологів, соціологів і військових теоретиків, був техніко-технологічний детермінізм. Дана методологічна установка приписує вирішальне значення в розвитку

військової справи зміні технічної і технологічної сторін військового виробництва, появі нових зразків озброєння й військової техніки, які найсерйознішим чином впливають на підготовку, хід і результат бойових дій. Відповідно до техніко-технологічного детермінізму будь-яка досить велика зміна техніко-технологічного порядку спричиняє зміну структури збройних сил, організацію їх бойової підготовки, методологію ведення бойових дій. Однією з найвідоміших концепцій техніко-технологічного детермінізму збройної боротьби є концепція якісно нових воєн третього тисячоліття – інформаційних воєн. Стверджується, що методологічно вона базується на концепції інформаційного суспільства, яка розроблена Д. Беллом, Зб. Бжезінським, Дж. Мартіном, Е. Тоффлером та іншими відомими філософами і соціологами Заходу. Доведено, що під інформаційними війнами, на думку американських аналітиків (Р. Дженсен, А. Кемпен, Р. Молаандер, Г. Саммерз та ін.), слід розуміти всеосяжну цілісну стратегію, обумовлену всезростаючою значущістю і цінністю інформації в питаннях командування, управління і політики. Дискурс сучасних філософських і військових досліджень дозволив виявити концепцію війн нового тисячоліття: концепцію *мереже-центричної війни*. У концептуально-теоретичному плані мереже-центрична війна є системою, що складається з трьох підсистем: інформаційної, сенсорної і бойової. Основу системи мереже-центричної війни становлять інформаційні грати, на які накладаються взаємопересічні сенсорні й бойові грати. Елементами сенсорної системи є «сенсори» (засоби розвідки), а елементами бойових грат – «стрілки» (засоби поразки). Ці дві групи елементів об'єднуються воедино органами управління і командування. Відповідно до концепції мереже-центричної війни три сфери - інформаційна, фізична і когнітивна - створюють «середовище війни».

Доведено, що в останній чверті ХХ ст. на Заході розроблялися різні концепції справедливої війни. Основне розмежування проводиться між принципами справедливості вступу до війни й принципами справедливості ведення війни.

У підрозділі 3.2 «*Оптимістичні підходи до осмислення історичного процесу і місця в ньому збройного насильства в III тисячолітті*» доведено, що сучасні послідовники І. Канта концентрують увагу на недоцільності війни, ґрунтуючись на аналізі її політичних наслідків. Вони стверджують, що вірогідність війни серед індустріально розвинених країн в політичному і економічному відношенні дуже мала. Деякі сучасні західні філософи (К. Кейсен, Р. Кеохейн, Л. Мартін, Д. Раггі та ін.) вважають, що широкомасштабні війни в сучасних умовах малоімовірні, але не виключають збройну боротьбу як засіб вирішення міждержавних протиріч. Ступінь стійкості світової системи, на думку західних аналітиків (Дж. Гоуа, Дж. Леві, Х. Фарбер та ін.), підвищують наявність у країні ліберальної демократії, високий валовий внутрішній продукт на душу населення, який забезпечує ефективна ринкова економіка. Сучасні дослідники проблем війни і миру (С. Гроф, Е. Ласло, П. Рассел та ін.) переконані, що у III тисячолітті необхідні

нові стратегії, які зробили б можливими трансформацію таких деструктивних людських якостей, як зловна агресія и ненаситна жадоба, а також всебічний перегляд існуючої системи цінностей і наукового світогляду. Спираючись на дослідження західних теоретиків, доведено, що на сьогодні потрібні суттєві зміни західної парадигми війни і миру, які б акцентували увагу на таких її складових, як толерантність і плюралізм.

У підрозділі 3.3 «*Сучасна західна парадигма війни і миру як детермінанта оборонної політики України і реформування її Збройних сил*» дисертант, розглядаючи західну парадигму війни і миру як одну з детермінант воєнної політики й оборонного будівництва в Україні, пропонує враховувати такі домінуючі тенденції у військовій справі, як професіоналізація військової діяльності, підвищення ролі й значення високоточної зброї, зброї на нових фізичних принципах і космічного простору у війнах майбутнього. Весь процес військового реформування в Україні повинен будуватися на основі врахування даних тенденцій, притаманних провідним західним державам. Доведено, що процес реформування Збройних сил України неможливий без духовно-етичного розвитку військовослужбовців, наповнення оборонної політики ідеалами гуманізму і демократії.

Обґрунтовано, що ведення воєн, збройних конфліктів у ХХІ ст. вимагає прояву мистецтва, по-перше, у формуванні й реалізації воєнної політики; по-друге, у використанні збройних сил; по-третє, у використанні політичних, економічних, дипломатичних, соціальних, духовно-інформаційних форм боротьби; по-четверте, у використанні ненасильницьких способів протидії; по-п'яте, в життєзабезпеченні населення. Розкрито, що сьогодні воєнне мистецтво проявлене, якщо, по-перше, досягнутий успіх у збройній боротьбі при мінімальних втратах своїх військ і населення, при мінімальному руйнуванні економіки. По-друге, якщо успіх у збройній боротьбі досягнутий за дотримання норм міжнародного гуманітарного права. По-третє, якщо успіх у збройній боротьбі досягнутий за мінімального руйнування навколишнього середовища. Тому з соціально-філософської точки зору доцільно розробити систему політичних, економічних, правових, військових і етичних заходів щодо гуманізації діяльності в Збройних силах України для мирного і воєнного часу. Доведено, що потрібна нова військова культура, гуманістична парадигма проблем війни і миру, військової діяльності.

ВИСНОВКИ

У висновках наведені підсумки дослідження, зроблені теоретичні узагальнення, намічені перспективи вирішення окремих аспектів розглянутої проблеми, пропонуються рекомендації щодо впровадження отриманих результатів у програму будівництва та розвитку Збройних сил України, формування перспективних напрямків розвитку оборонно-промислового комплексу України.

Основні результати дисертації конкретизовані у таких положеннях:

1. У результаті соціально-філософського дискурсу проблеми війни і миру розкрито, що формування західної парадигми війни і миру пройшло тривалий історичний шлях. Дана парадигма увібрала в себе філософські традиції Стародавнього світу, Середньовіччя, Відродження, Нового часу. Обґрунтовано і введено в науковий обіг поняття «західна парадигма війни і миру», яка є сукупністю переконань, цінностей і засобів осмислення проблем війни і миру, прийнятих західним науковим співтовариством. Центральними елементами дисциплінарної матриці західної парадигми війни і миру є плюралізм, толерантність, раціоналізм, практицизм, індивідуалізм. Архетиповим для західної парадигми війни і миру є установка на агресію при розв'язанні проблем міждержавних відносин, що виникають у процесі життєдіяльності світової спільноти. Доведено, що західна парадигма війни і миру постійно збагачується новим змістом, детермінованим як сучасними тенденціями в розвитку соціуму, так і вдосконаленням озброєння та військової техніки, еволюцією воєн і військового мистецтва.

2. Встановлено, що невід'ємними компонентами західної парадигми війни і миру є мілітаристські і миролюбні концепції. В умовах розрядки міжнародної напруженості й розпаду світової соціалістичної системи найпоширенішою мілітаристською концепцією була концепція «обмеженої» війни, адепти якої намагалися встановити для світової ядерної війни певні межі, утримати її в рамках «контрольованого» збройного конфлікту. Виявлено, що мілітаристські концепції при обґрунтуванні ролі і місця воєн в історії людства базувалися на використуванні концепції великих циклів. Розкрито, що в західному теоретичному «мирознавстві» цього періоду домінували три концепції миру: негативна, позитивна і глобалістська. Доведено, що поряд з вказаними філософськими концепціями миру на Заході в 1970-80-ті рр. існували й інші соціально-філософські напрями, які повністю виключали можливість застосування насильства в міждержавних відносинах. Однією з таких течій в антивоєнному русі другої половини ХХ ст. був пацифізм, який об'єднував широкий спектр суспільно-політичних сил.

3. Дискурс сучасних західних філософських досліджень свідчать про те, що в умовах однополярності почалася трансформація поглядів західних учених на проблему війни і миру. Вони в своїх дослідженнях більше акцентували на таких компонентах західної парадигми війни і миру, як плюралізм і толерантність. Виявлено нові детермінанти виникнення воєн в епоху глобалізму та вступу людства до інформаційної ери (цивілізаційні зіткнення, міжнародний тероризм, обмеженість природних ресурсів тощо).

4. При аналізі основних характеристик воєн сучасної епохи виявлено різноманітність підходів західних дослідників. Провідним серед них є техніко-технологічний детермінізм (приписує вирішальне значення в розвитку військової справи зміні технічної і технологічної сторін військового виробництва, появі нових зразків озброєння і військової техніки, які найсерйознішим чином впливають на підготовку, хід і результат бойових

дій). Найвідомішою концепцією техніко-технологічного детермінізму збройної боротьби є концепція інформаційних воєн. Наприкінці 1990-х рр. розроблена концепція мереже-центричної війни. Відповідно до мереже-центричної концепції три сфери - інформаційна, фізична і когнітивна - створюють «середовище війни».

5. Запропонована модель військового реформування, яка враховує західну парадигму війни і миру і базується на пануючих тенденціях військового будівництва провідних західних країн: професіоналізації військової діяльності; підвищення ролі і значення високоточної зброї, зброї на нових фізичних принципах і космічного простору у війнах майбутнього. Запропоновані такі принципи будівництва Збройних сил України в сучасних умовах: інтеграція, достатність, відтворення, всебічне врахування ресурсів, варіантність, керована децентралізація, еволюційність. Обґрунтовано, що процес реформування Збройних сил України неможливий без духовно-морального розвитку військовослужбовців, наповнення оборонної політики ідеалами гуманізму і демократії.

Основні положення дисертації відображені в публікаціях:

1. Романюк С.М. Кант і його сучасні послідовники щодо проблем війни і миру // Наукові записки Харківського військового університету. Соціальна філософія, педагогіка, психологія. – Харків: ХВУ, 2002. – Вип. XV. – С.79-84.
2. Романюк С.М. Погляди Арнольда Тойнбі на проблему війни та миру // Філософські перипетії. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна №591'2003. Серія: філософія. – Харків: ХНУ, 2003. – С. 187-191
3. Романюк С.М. Цивілізаційна війна: концепція Самюеля Хантінгтона // Наукові записки Харківського військового університету. Соціальна філософія, психологія. – Харків: ХВУ, 2003. – Вип. 2(17). – С. 158-164.
4. Романюк С.М. Сучасні погляди західних дослідників щодо проблеми війни і миру // Наукові записки Харківського військового університету. Соціальна філософія, психологія. – Харків: ХВУ, 2003. – Вип. 3(18). – С. 114-120.
5. Романюк С. Проблемы войны и мира в эпоху глобализации // Бизнес Информ. – 2002. - №9-10. – С.15-17.
6. Романюк С.М. Філософія миру як складова сучасної парадигми освіти // Нива знань. Науково-методичний альманах. – Дніпропетровськ: "Промінь", 2003. - №1. – С.20-23.
7. Романюк С.Н. Личность в теории справедливой войны // Особистість в умовах сучасних політичних відносин: Збірник наукових статей (за матеріалами XIV Харківських політологічних читань). – Харків: „Право“, 2003. –С.153-155.

8. *Романюк С.М.* Прагматизм північноатлантичної соціально-філософської парадигми щодо проблеми війни і миру // Актуальні проблеми будівництва та розвитку внутрішніх військ МВС України: матеріали науково-практичної конференції. – Харків: ВІ ВВ МВС України, 2003. – С.209-212.

9. *Романюк С.М.* Теорія справедливої війни у північноатлантичній соціально-філософській парадигмі // II наукова конференція молодих вчених Харківського військового університету (Харків, 16-17 квітня 2003 року). Тези доповідей. Частина I. – Харків: ХВУ, 2003. – С.16.

10. *Романюк С.М.* Проблема свободи вибору військово-політичних рішень у концепції свободи Е. Фромма // Проблеми свободи у теоретичній та практичній філософії (Матеріали X Харківських міжнародних Сквородинівських читань). В 2 ч. Ч.1. – Харків: “Екограф”, 2003. – С.76-79.

11. *Романюк С.М.* Еволюція війни // III наукова конференція молодих вчених Харківського військового університету (м. Харків, 12-13 листопада 2003 року). Тези доповідей. – Харків: ХВУ, 2003. – С. 14-15.

12. *Романюк С.М.* Інформаційна війна як можлива форма боротьби найближчого майбутнього // Соціально-політичні та соціально-правові проблеми сучасності: Збірник наукових тез (за матеріалами XV Харківських політологічних читань). – Харків: НЮАУ, 2004. – С.186-188.

АНОТАЦІЯ

Романюк С.М. *Західна парадигма війни і миру останньої чверті XX століття. – Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Харківський військовий університет, Харків, 2004.

Дисертація присвячена аналізу концептуальних підходів до розуміння походження, суті й причин виникнення воєн в західній соціальній філософії. Обґрунтовано, що філософія миру в західному соціально-філософському знанні сформувалася як альтернатива філософії насильства. В науковий обіг введено поняття «західна парадигма війни і миру», розкрито його суть і особливості як в умовах протистояння двох соціально-політичних систем, так і в умовах однополюсного світу. Розкрито особливості трансформації характеру, причин і феномена війни в епоху глобалізації і революції у військовій справі. Доведено оптимістичні підходи до осмислення історичного процесу і місця в ньому збройного насильства в III тисячолітті. Запропоновано модель військового реформування, яка базується на врахуванні основних тенденцій, пануючих у військовому будівництві Заходу. Доведено, що процес реформування Збройних сил України неможливий без духовно-етичного розвитку військовослужбовців, наповнення воєнної політики ідеалами гуманізму та демократії.

Ключові слова: війна, мир, армія, парадигма, воєнна політика, військове будівництво, інформаційне суспільство, інформаційна війна, зіткнення цивілізацій, мереже-центрична війна, реформування збройних сил.

АННОТАЦИЯ

Романюк С.Н. *Западная парадигма войны и мира последней четверти XX века. – Рукопись.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Харьковский военный университет, Харьков, 2004.

Диссертация посвящена анализу концептуальных подходов к пониманию происхождения, сущности и причин возникновения войн в западной социальной философии. Обосновано, что в качестве альтернативы философии насилия в западном социально-философском знании сформировалась философия мира. В научный оборот введено понятие «западная парадигма войны и мира», раскрыта его сущность и особенности в условиях как противостояния двух социально-политических систем, так и в условиях однополюсного мира. Раскрыты особенности трансформации характера, причин и феномена войны в эпоху глобализации и революции в военном деле. Проанализированы оптимистические подходы к осмыслению исторического процесса и места в нем вооруженного насилия в III тысячелетии. Предложена модель военного реформирования, которая базируется на учете основных тенденций, господствующих в военном строительстве Запада. Доказано, что процесс реформирования Вооруженных сил Украины невозможен без духовно-нравственного развития военнослужащих, наполнения оборонной политики идеалами гуманизма и демократии.

Ключевые слова: война, мир, армия, парадигма, военная политика, военное строительство, информационное общество, информационная война, столкновение цивилизаций, сете-центрическая война, реформирование вооруженных сил.

SUMMARY

Romanjuk S.M. *Western War and Peace Paradigm of the Late XXth Century. – Manuscript.*

Thesis for the degree of candidate of Philosophical Sciences on speciality 09.00.03 – Social Philosophy and Philosophy of History. – Kharkov Military University, Kharkov, 2004.

The research is focused on analysis of western peace and war paradigm of the late XXth century. The author analyses conceptual approaches to origin, essence and reasons of wars in western Social Philosophy. It is substantiated that in western Social Philosophy the peace philosophy has been developed as an

alternative to the violence philosophy. The researcher pioneers scientific use of the concept of *western paradigm of war and peace* and describes its essence and characteristics under both bisocio-political confrontation and monopolar peace. In the view of the author the western paradigm of peace and war is the formed set of beliefs, values and means of comprehension of war and peace problems, which the western academic realm accept. The core elements of the disciplinary matrix of the paradigm discussed are pluralism, tolerance, rationalism, practicalness and individualism. The major value of western society is faith in force and power. Archaetypical of the western war and peace paradigm is that the latter aims at aggression under resolving problems of intergovernmental relations arising up in the vital process of world community. This paradigm is constantly being enriched by a new content determined both by modern tendencies in development of community and perfection of armament and military technique, by evolution art of war. In the dissertation it is grounded that militaristic and peaceful conceptions of interpretation of war and peace problems are the integral components of the paradigm discussed. The characteristics of the western war and peace paradigm are exposed under conditions both of confrontation of the two socio-political systems and of the monopolar world. The researcher analyses the peculiarities of transformation of nature, reasons and phenomenon of war in the epoch of globalization and military-art revolution. It is shown that in this period a number of conceptions of a new seeing of the world order were suggested as a vision of foreseeable prospects (the conception of the end of the history and united world by Fukuyama F., «clash of civilizations» by Huntington S. and other). One of the key tendencies under analysis of wars of the modern epoch has been technological determinism, which western philosophers, political scientists, sociologists and war theorists adhere to. Under this methodological approach the determinative progress role in the military area is attributed to an advance in military technical and technological industry, including up-to-date chemical, biological, atomic, and missile delivery systems, long-range precision-guided weapons and highly mobile forces that has profound far-reaching influence on preparation, course and results of military operations. Moreover, new information technology, with the use of rapidly improving conventional explosives, has the potential of greatly increasing the lethality of the battlefield. One of the most well known technological determinism conception is one of information war. Inforwar or, more precisely, cyberwar is a qualitative leap in warfare of the third millennium. The doctrine of network-centrist (netwar) was developed in the late 1990-th. According to this doctrine three spheres including informative, physical and cognitive create the «environment of war». An informative sphere implies a sphere where creation, manipulation and exchange of information take place. It is the sphere where all operations on guidance and command of troops are carried out and where decisions of a commander are developed. A physical sphere is the scene of action development that the military exerts its influence on. It is the sphere including land, water, air and space, where military operations in the form of thrusts, protective actions and manoeuvres are carried out. The «physical platforms»

connected by communication networks operate here. A cognitive (rational-mental) sphere is developed in the minds of participants of a conflict. Affecting directly all three spheres of military operations the conception of network-centrist war is able due to absolute informative superiority over an enemy to provide complete synchronization of battle actions, to guarantee quickness of management and bring battle possibilities and capabilities of the forces to standard. At the end of 20th century the theory of just war was thoroughly theoretically worked over in the West. The optimistic approaches to comprehending historical process and place of armed violence in the third millennium are described. The author proposes the model of military reformation based on the tendencies dominating in military development in the West: professionalization of military activity; growing in importance of high-fidelity and space weapon in wars of the future. In addition, the researcher proves that the reformation of the Military Forces of Ukraine is impossible without spiritual and moral development of servicemen and military policy adhering to the ideals of humanism and democracy.

Keywords: war, peace, army, paradigm, military policy, military development, informative society, information war, crash of civilizations, network-centrist war, reformation of the military forces.